

Yttrande över betänkandet ”Äldre har aldrig varit yngre – allt fler kan och vill arbeta längre” (SOU 2020:69)

Fysioterapeuterna har inbjudits att lämna synpunkter på ovannämnda betänkande.

Generella synpunkter

Utredningens uppdrag har varit att verka för ett mer inkluderande och åldersoberoende synsätt i arbetslivet, dock utan att lämna några författningsförslag. Fysioterapeuterna välkomnar initiativet och utredningens övergripande förslag men vill redan inledningsvis notera att det kan bli svårt att åstadkomma varaktig förändring på området utan att, i förekommande fall, överväga lagstiftningsåtgärder.

Utredningen konstaterar att en av det moderna samhällets paradoxer är att samtidigt som medellivslängden ökat mycket kraftigt har den ålder vid vilken människor lämnar arbetslivet knappast förändrats. Utredningen framhåller att det är tre villkor som gör ett längre arbetsliv möjligt. Det första villkoret är att enskilda kan arbeta, det vill säga har tillräckligt god arbetsförmåga. Det andra och tredje villkoret handlar om viljan respektive möjligheten att arbeta, med andra ord att äldre vill och får arbeta. Nedan kommenteras dessa villkor närmare.

Arbetsförmågan – När det inte går att arbeta

Utredningen konstaterar att antalet förväntade friska år ökat för både kvinnor och män i Sverige, men att det samtidigt finns betydande socioekonomiska skillnader på området.

Det finns belägg för att hälsosamma levnadsvanor grundläggs tidigt i livet.

Fysioterapeuterna är av uppfattningen att kunskapen om hälsosamma levnadsvanor, i synnerhet hos barn och unga vuxna, inte ska påverkas av geografin eller föräldrarnas inkomst- och utbildningsnivå.

Ett sätt att jämna ut förutsättningarna är att erbjuda kunskap om goda levnadsvanor i skolor, primärvården och hos andra aktörer som kommer i kontakt med barn. En god

hälsa handlar om mycket mer än frånvaron av sjukdomssymptom. För att leva ett hälsosamt liv krävs tillgång till rätt vård i rätt tid men också tillgång till preventiv kunskap i ett tidigt skede. Ett exempel på hur en obsolet syn på hälsa alltför dominerar i samhället är att dagens skolor inte behöver ha tillgång till exempelvis fysioterapeuter, samtidigt som elevhälsan enligt lagen ska arbeta förebyggande.

Det är bra att utredningen uppmärksammar att socioekonomiska skillnader påverkar hälsan och medellivslängden. Fysioterapeuterna saknar dock en problematiserande analys av dessa frågor samt konkreta förslag på hur vi kan komma till rätta med den negativa utvecklingen.

Arbetsmiljö och kompetensutveckling – Varför viljan att fortsätta arbeta saknas

Utredningen konstaterar att det behövs en nationell strategi för kompetensutveckling, som också beaktar ålder. Utredningen förespråkar livslångt lärande och ett gemensamt ansvar och aktiva insatser från staten och arbetsmarknadens parter för att säkra kompetensutveckling genom hela arbetslivet. Fysioterapeuterna välkomnar detta initiativ.

Fysioterapeuterna delar utredningens uppfattning att ett längre arbetsliv inte uppnås enbart genom åtgärder för dem som börjar närma sig det som betraktas som pensionsåldern. En hälsosam arbetsmiljö under hela arbetslivet är avgörande för viljan och förmågan att arbeta högre upp i åldrarna. Utredningen noterar att det för att förebygga tidigt utträde från arbetslivet är viktigt att de resurser som finns i arbetet motsvarar de krav som ställs och att arbetstagarna i möjligaste mån har kontroll över sin arbetssituation. Högre inkomster bidrar också till hälsosammare arbetsvillkor och arbetsmiljö och här drar utredningen paralleller till högre utbildning.

I sammanhanget är det dock viktigt att framhålla att det finns betydande strukturella skillnader på området, där högre utbildning inom vad som traditionellt sett betraktats som kvinnodominerande yrken, exempelvis inom vården, inte leder till högre inkomster. Vidare är arbetsbelastningen inom hälso- och sjukvårdssektorn stor och inte sällan finns det endast begränsade möjligheter till kompetensutveckling. Även detta kan ses som en paradox, då det är anställda inom denna sektor som förväntas bistå den åldrande befolkningen. En given fråga är hur denna situation kommer att påverkas av om det, i linje med föreslagna ändringar i lagen (1982:80) om anställningsskydd, blir enklare att säga upp anställda. Det finns en risk att fler accepterar orimliga arbetskrav och ohälsosam arbetsmiljö av rädsla för att eventuella protester ska leda till uppsägning. Fysioterapeuterna saknar en bedömning av hur de föreslagna ändringarna på arbetsrättens område kan komma att påverka arbetsmiljön i allmänhet och äldres möjlighet att kvarstå i anställning i synnerhet.

Ålderism på den svenska arbetsmarknaden – När det inte är tillåtet att arbeta

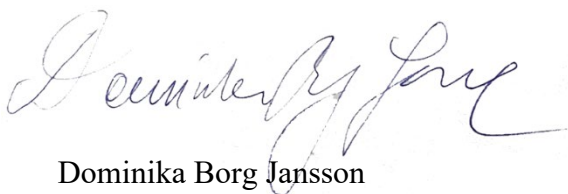
Utredningen räknar upp olika faktorer som kan påverka seniorers beslut att fortsätta arbeta efter att pensionsåldern uppnåtts, däribland negativa attityder hos arbetsgivare och arbetskamrater. Viktigt att poängtera är att det här inte rör sig om enbart informella attityder. I vissa fall är det fråga om allmänt vedertagna synsätt som institutionaliserats i form av gällande rätt, som "LAS-åldern" i lagen om anställningsskydd. Utredningen ägnar denna fråga en sida och hänvisar till motiven bakom regleringen, däribland viljan att undvika kostsamma domstolsprocesser om senilitet och annan olämplighet som grund för en uppsägning. Det är synd att denna fråga inte problematiseras och ges mer utrymme i utredningen, i synnerhet mot utredningens återkommande konstateranden om att många av dagens 70-åringar kan jämföras med gårdagens 50-åringar när det kommer till hälsa och aktivitetsnivå.

Utredningen noterar att Sverige är ett av världens mest ålderistiska länder och att detta är ett av de största hindren för ett längre arbetsliv för fler samt att människors vilja att arbeta längre behöver uppmuntras och avspeglas i hur lagar och kollektivavtal utformas. Som redan nämnts lämnar dock utredningen inte några författningsförslag. Samtidigt pågår på arbetsrättens område en parallell utveckling i potentiellt motsatt riktning, där föreslagna ändringar i lagen om anställningsskydd riskerar att leda till att skyddet för äldre arbetstagare luckras upp.

I utredningen lyfts Diskrimineringsombudsmannens roll för att motverka ålderism. Det konstateras att det är av stor betydelse att effektiviteten i DO:s tillsyn av arbetsgivares arbete med aktiva åtgärder för att förebygga åldersdiskriminering ökar.

Fysioterapeuterna vill framhålla att det i första hand inte handlar om DO:s effektivitet utan att regleringen om aktiva åtgärder i dagsläget inte innebär några konkreta rättigheter för arbetstagare. Möjligtvis kan detta komma att ändras om förslagen i SOU 2020:79 om en effektivare tillsyn över diskrimineringslagen träder i kraft.

I övrigt har Fysioterapeuterna inte något att erinra mot de lösningar mot ålderism och för längre arbetsliv som diskuteras i utredningen.

Dominika Borg Jansson

Chefsjurist, Fysioterapeuterna